

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

САМАРҚАНД ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

**ТАЪЛИМДА ИННОВАЦИЯЛАР:
СТРАТЕГИЯ, НАЗАРИЯ ВА АМАЛИЁТ**

Халқаро илмий мақолалар тўплами

I қисм

*СамДУ илмий кенгаши
мажлисида муҳокама қилиниб
нашрга тавсия этилган
(2018 йил 26 феврал, 8-баённома)*

Самарқанд - 2018

ТАЪЛИМДА ИННОВАЦИЯЛАР: СТРАТЕГИЯ, НАЗАРИЯ ВА АМАЛИЁТ.
Халқаро илмий мақолалар тўплами. 1-қисм. – Самарқанд: СамДУ, 2018. – 262 б.

Мазкур халқаро илмий мақолалар тўпламини нашр этишдан мақсад педагогика, психология, таълим соҳасидаги замонавий тенденциялар, олиб борилаётган тадқиқотлар натижаларини тарғиб қилиш, апробациядан ўтказиш, эришилаётган илмий ва амалий ютуқларни оммалаштириш ҳамда ўзаро алоқаларни кенгайтиришдан иборат.

Тўплам илмий тадқиқотлар, ишланмалар ҳамда илгор тажрибалар билан қизиқувчи илмий ва педагог ходимлар, докторантлар, магистрлар, талабалар ҳамда кенг китобхонлар оммасига мўлжалланган. Унинг электрон шакли samdu.uz сайтида жойлаштирилган.

Тўпламга киритилган мақолалар муаллифлик таҳририда берилган. Келтирилган иқтибослар, номлар, атамалар ва бошқа маълумотларнинг аниқлиги, шунингдек, интеллектуал мулкка доир меъёрий ҳужжатларда белгиланган тартибга риоя қилинишига муаллифлар масъулдирлар.

Масъул муҳаррир

Махматмуродов Шавкат Олимович,
филология фанлари номзоди, доцент

Нашр учун масъуллар:

Ибрагимов Аъламжон Амриллоевич,
Раҳимова Гулбаҳор Қаршибаевна

Таҳрир ҳайъати:

Джураев Рисбой Ҳайдарович

- педагогика фанлари доктори, профессор,
ЎзФА академиги

Шодиев Нарзиқул

- педагогика фанлари доктори, профессор

Ибрагимов Холбой Ибрагимович

- педагогика фанлари доктори, профессор

Фоменко Светлана Леонидовна

- педагогика фанлари доктори, профессор
(Россия)

Хайруллин Аскар Гафийтуллоевич

- фалсафа фанлари доктори, профессор
(Россия)

Исакулова Нилуфар Жаникуловна

- педагогика фанлари доктори, профессор

Ходжаев Бегзод Худойбердиевич

- педагогика фанлари доктори, профессор

Хасанова Кибриё Хасановна

- педагогика фанлари номзоди, профессор

Шодиев Фахриддин Тешаевич

- филология фанлари номзоди, доцент

Нарзикулова Фируза Батуровна

- психология фанлари номзоди, доцент

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна - филология фанлари номзоди, доцент

Файзиев Мирзаали Асфандиярович

- педагогика фанлари номзоди, доцент

Шодиев Рустам Нарзикулович

- фалсафа доктори (PhD), профессор
(Хитой)

Пўлатова Муҳаббат Эгамбердиевна

- ўқитувчи

Сулаймонова Дилдора Назаровна

- ўқитувчи

ISBN 978-9943-997-92-9

МУНДАРИЖА

ПЕДАГОГИК ВА ПСИХОЛОГИК ТАДҚИҚОТЛАР МЕТОДОЛОГИЯСИ ВА МЕТОДЛАРИ		
Халмурадов Р.И.	Касбга йўналтирилган таълим ҳақида	3
Джураев Р.Х.	Формирование компетентности с использованием проектного метода обучения	5
Махматмуродов Ш.О.	Бошланғич таълим ўқиш дарсларига қўйилаётган замонавий талаблар ва уларни ҳал этиш усуллари	10
Ибрагимов Х.И.	Педагогик диагностика ва коррекциянинг илмий-назарий тавсифи, унинг функциялари ва ижтимоий тамойиллари	12
Чориев А.Ч., Пулатова М.Э., Сулайманова Д.Н	Закономерности взаимосвязи (педагогика и художественная литература)	17
Нарзикулова Ф.Б.	Общенаучные методы, структура и возможности их использования в истории психологии	19
Чистякова И.А.	Особенности формирования исследовательской компетентности студентов высших педагогических учебных заведений: зарубежный опыт	22
Сарсенбаева Р.М.	Шахс психологиясида касбий мотивларнинг ўрни	25
Негматов И., Мусинов С., Негматова Д.	Компетентностный подход к развитию специалистов на основе инновационного образования	28
Муранов Б.И., Пардаева Г.С.	Педагогика, психология, дидактика, методикадан ижодий фаолият моҳияти	31
Самадов А.Р., Турсунов Л.Э.	Шахс ахлоқий-эстетик идеалини шаклланишининг педагогик муаммолари ва унга инновацион ёндашув	34
Комарова Л.Ю.	Междисциплинарные подходы в подготовке выпускника высшей школы, с целью повышения эффективности в диагностики и коррекции дизонтогенетического развития	37
Тайланова Ш.З.	Алишер Навоий ва олимларнинг инсонпарварлик қарашларида инсон шахси қадрияти	40
Бойченко М.А.	Gifted education as a pedagogical problem: psychological-pedagogical aspect	42
Хошимов Ш.Ж., Хошимова С.Х.	Маънавий глобаллашув, ахборотлашган жамият, педагогик инновациялар ва ёшлар тарбияси	46
Ўроқов Ш.Р.	Олий таълим муассасаларида мутахассисни инновацион тайёрлашнинг дидактик хусусиятлари	48
Умаралиева М.	Ўқитувчиларнинг касбий компетентлигини ривожлантириш босқичлари	52
Бўронов И.Қ.	Умумтаълим мактабларида мумтоз адабиёт ўқитишнинг бадий-эстетик ва илмий-педагогик асослари	54
Нарзиева Н.Н.	Ўқувчиларнинг тадқиқотчилик кўникмаларини таянч компетенциялар асосида машғулотлар жараёнида шакллантириш	57
Эшпулатов Ш.Н.	Бўлажак ўқитувчини тайёрлаш жараёнида лойиҳавий фаолиятнинг аҳамияти	61
Тураев Х.А., Усмонов Ҳ.Ў.	Лойиҳалаш элементларидан фойдаланиб талабалар фазовий тасавури ва тафаккурини ривожлантиришга оид методик тавсиялар	64

Акратова Л.У.	Бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларининг методик-математик тайёргарлигини такомиллаштириш	67
Мусинова Р.Ю.	Креативный подход к формированию личности учащихся на основе национальных ресурсов	70
Баратова Ш.	Бўлажак ўқитувчиларда инсонпарварлик қадриятларини ривожлантириш омиллари	72
УМУМИЙ ПЕДАГОГИКА, ПЕДАГОГИКА НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ		
Чориев А.Ч., Муратова Н.Б.	Баракамол авлодни шакллантиришда мактабгача таълим-тарбиянинг тутган ўрни	74
Нуриддинова М.И.	Бошланғич синфларда ўқув жараёнини интеграциялаштиришнинг ўзига хос хусусиятлари	77
Пасько Е.Н.	Арт-терапия в образовательной системе 21 века	81
Киямов Н.С.	Таълим ислохотлари шароитида талабалар мусикий маданиятини шакллантиришни такомиллаштиришнинг ўзига хос хусусиятлари	84
Дониев Б.Б., Хужакулов Ш.А.	Технология фани ўқитувчисининг касбий маҳорати бўйича компетенцияси	88
Уразова Р., Имомкулова О.	Факторы влияющие на обучения студентов педагогического факультета СамГУ.	90
Эргашев Р.Н., Абдураимова С., Усарова Н.	Баркамол авлод тарбиясида миллий-маънавий меросимизнинг ўрни	93
Ёкубов Ш.	Бошланғич синф ўқиш дасрларида ижобий ва салбий образларни таккослаб ўрганиш	96
Джалилов Э., Ташпулатов М.Ф.	Музыка санъатининг инсон руҳиятига таъсири ва музикатерапия тараққиёти хусусида	99
Эшназарова Г.Ж.	Талабаларни мустақил билим олишга тайёрлашнинг ижтимоий-педагогик жиҳатлари.	101
Ташпулатов М., Каримов З.	Ўзбекистонда музика педагогикаси тарихи (анъана ва замонавийлик)	104
К.Иноқов	Ҳамкорлик педагогикасини ташкил этишда кенг жамоатчиликнинг ўрни	106
Джаббаров М., Хашимов Т.	Анализ содержания понятий “Технология”, “Инновация”, “Образовательная технология”, “Технология абучения”, “Педагогическая технология” и “Инновационные образовательные технологии”	109
Юлдашев Ж.Ж., Аҳмеджанов Н.А.	Тарих фанларини ўқитишда музей педагогикасининг ўрни ва аҳамияти	112
Амантурдиев Б.К.	Педагогические идеи во взглядах А.Навои	115
Пулатова Д.Т.	Ўқитувчиларнинг касбий диагностика орқали малакасини ошириш механизми	117
Усанов Ш.А., Бобоқулов Ф.Д., Пулатова М.Э.	Ота-оналарни оила иқтисодини барқарор қилишга тайёрлаш	120
Юнусова Г.С.	Ўсмирлик ва илк ўспиринлик ёшидаги йигит ва кизларнинг оилавий ҳаёт тўғрисидаги ижтимоий тасаввурлари	125
Ибрагимова Ф.Х.	Теоритическая основа профессиональных качеств будущих учителей английского языка	129
Жумаева Я.У.	Ўқувчиларда интегратив ёндашув асосида математик саводхонлик компетенциясини шакллантириш	133

9-ой сессии Олий Мажлиса Республики Узбекистан. // Мечта о совершенном поколении.- Ташкент, 1998. - С. 66.

2. Каримов И.А. Конституция Узбекистана – прочный фундамент нашего продвижения на пути демократического развития и формирования гражданского общества / Доклад на собрании посв. 17 лет. Конституции Республики Узбекистан. – Учитель Узбекистана, № 50(208) - 8 дек. 2009 г.

3. Коменский Я.А. Великая дидактика. Педагогическое наследие. М.: Педагогика, 1998 г. -18 с.

4. Маркова А.К. Формирование мотивации учения в школьном возрасте. - М.: Просвещение, 1990. - 192 с.

5. Щукина Г.И. Активация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе. - М.: Просвещение, 1979. – 97с.

БАРКАМОЛ ШАХС ТАРБИЯСИДА МИЛЛИЙ-МАЪНАВИЙ МЕРОСИМИЗНИНГ ЎРНИ

Р.Н.Эргашев,

Гулистон Давлат университети, п.ф.н., доцент,
Н.Усарова, С.Абдураимова,

Гулистон Давлат университети, талабалар

Ушбу тадқиқот ишида бўлажак педагог кадрларни бой маънавий-маданий мерос, миллий педагогик қадриятлар, буюк Шарқ мутафаккирининг педагогик қараши, таълимотлари билан қуроллантиришининг бугунги кундаги ўрни ва аҳамияти, шунингдек уни олий таълим тизимида амалга оширишининг самарали педагогик шакл, восита ва усуллари ўз ифодасини топган.

Калит сўзлар: шакл, восита, усул, педагогик технология ва техника

В этой работе раскрываются значение, место и роль вооружения студентов –будущих педагогических кадров духовно-культурным наследиям, национальным педагогическим ценностям, педагогическими взглядами и концепциям великих учённых-мыслителей Востока, а также эффективные педагогические формы, средство и методы её осуществления в вузе.

Ключевые слова: форма, инструмент, метод, педагогические технологии и технологии

This work reveals the significance, place and role of the teaching of students of pedagogical cadres in the spirit of national pedagogical concepts of the great culinary landmarks of the East, as well as effective pedagogical forms, methods, the means of its implementation in the university.

Key words: Form, tool, method, pedagogical technologies and technologies

Ўзбекистон Республикаси давлат таълим ва тарбия сиёсатида ўсиб келаётган ёш авлодни ҳар томонлама ривожлантириш, уларда юксак маънавият ва маданиятни шакллантириш устувор йўналишлардан бири этиб белгиланган. Ёшларда юксак маънавият ва маданиятни юксалтириш асосий вазифалардан бири эканлигининг боиси шундаки, «ҳар қайси давлат, ҳар қайси миллат биринчи навбатда ўзининг юксак маданияти ва маънавияти билан кучлидир».

Ўзбекистон Республикасининг биринчи Президенти И.А.Каримов ўзининг «Юксак маънавият – энгилмас куч» асарида «маънавият» тушунчасига таъриф берар экан, бу инсоннинг барча қарашлари, яъни «ғоявий, мафкуравий, маърифий, маданий, диний, ахлоқий қарашлари мезонидир», деб таъкидлайди. Ёшларда бундай юксак маънавий қарашларни эса фақат «узлуксиз маънавий тарбия орқали» шакллантириш мумкин. Ушбу юксак вазифани рўёбга чиқарувчи ўқитувчи-мураббийларга давлат ва жамият катта ишонч билдириб, унинг шарафли меҳнатини улуғлайди.

Ёшларда юксак маънавият, маданий қарашларни шакллантиришда ўқитувчи ва мураббийлар барча омиллар: ўз ижодий-педагогик фаолияти, педагогик маҳорати, педагогик технология ва техникаси, педагогик мулоқот этика-эстетикаси, таълим ва тарбиянинг яхлит бир бутунлиги, ўтмиш мутафаккир-олим-педагоглар ва халқимизнинг бой маданий мероси, миллий ва умумбашарий маънавий-ахлоқий, бадиий-эстетик қадриятлар, фольклор, санъат ва унинг ҳар хил турларидан самарали фойдаланиб, уларни «оммавий маданият» таъсиридан сақлаши лозим.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг 2017 йил 20 апрелдаги «Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Қарорида кадрлар тайёрлаш мазмунини қайта кўриб чиқиш, янги авлод ўқув адабиётларини яратиш ва уларни олий таълим муассасалари таълим жараёнига кенг татбиқ этиш, олий таълим муассасаларини замонавий ўқув-методик ва илмий адабиётлар билан таъминлаш, олий таълимнинг маънавий-ахлоқий мазмунини ошириш, талаба-ёшларда мустақиллик ғоялари, юксак маънавият ва инсонийликнинг миллий

анъаналарига содиклик руҳини сингдириш каби тарбиявий ишларни юксак савияда олиб бориш долзарб вазифа этиб белгиланган.

Демак, ёшларни миллий-маънавий руҳда тарбиялашда ўз маданий қадриятларимиз ва буюк алломаларимизнинг бизга қолдирган меросларидан самарали фойдаланиш, уларнинг маънавий дунёқарашини янада кенгайтириш зарур. Натижада ўқувчи-ёшлар аждодлар тарихи, адабиёти, санъати, анъаналари ва урф-одатлари ҳақида чуқур билимга эга бўладилар, уларнинг маънавий меросга бўлган қизиқиши ошиб, маънавий-ахлоқий маданияти янада такомиллашади.

Буюк мутафаккир педагог-олимларимиздан бири ал-Форобий ўзининг кўплаб асарларида таълим-тарбиянинг муҳимлиги, унда нималарга эътибор бериш зарурлиги, устоз ва шогирд, таълим-тарбия усуллари ва услуги ҳақида фикр юритади. «Фозил одамлар шахри», «Бахт саодатга эришув тўғрисида» каби асарларида бугунги кунда ҳам долзарб бўлган, ўқувчи-ёшларни ижтимоий-тарбиявий жиҳатдан комил инсон қилиб тарбиялаш ғоялари ўз ифодасини топган.

Форобий ўз асарларида таълим-тарбияни биргаликда, узвий боғлаб олиб бориш ҳақида фикр юритар экан, уларнинг ҳар бири инсонни камолга етказишда ўз ўрни ва хусусияти бор эканлигини ҳам алоҳида таъкидлайди.

Унинг фикрича таълим-тарбия жараёни тажрибали педагог ўқитувчи томонидан ташкил этилиши муҳимдир. Чунки, ҳар бир одам ҳам бахтни ва нарса ҳодисаларни ўзича била олмайди. Унга бунинг учун ўқитувчи лозим. Бунга Форобий таълим-тарбияни тўғри йўлга қўйиш орқали эришиш мумкин, дейди. Чунки мақсадга мувофиқ амалга оширилган таълим-тарбия инсонни ҳам ақлий, ҳам ахлоқий жиҳатдан камолга етказиши, хусусан, инсон табиат ва жамият қонун-қоидаларини тўғри билиб олади ва ҳаётда тўғри йўл тутди, бошқалар билан тўғри муносабатда бўлади, жамият тартиб-қоидаларига риоя этади.

Демак, Форобий таълим-тарбиянинг асосий вазифаси жамият талабларига жавоб бера оладиган ва шу жамият учун хизмат қиладиган етук инсонни тарбиялашдан иборат деб билади. Инсоннинг камолга етишида ҳам ақл, ҳам ахлоқий тарбиянинг ўзаро алоқаси муҳим аҳамият касб этади. Бунда Форобий тавсия этган таълим-тарбия усуллари ҳозирги даврда ҳам ўз аҳамиятини йўқотмаганлиги билан диққатга сазовордир.

Ана шундай педагог олимларимиздан яна бири Абу Райхон Берунийдир. Берунийнинг таълимий-тарбиявий қарашлари ҳозирги кунга қадар ўз аҳамиятини йўқотмаган. Унинг илмий билимларни эгаллаш йўллари, усуллари ҳақидаги фикрлари бугунги кунда ҳам долзарбдир. Ўқувчига билим беришда ўқувчини зериктирмаслик, билим беришда бир хил нарсани ёки бир хил фанни ўргатавермаслик, узвийлик, изчиллик, таҳлил қилиш ва таққослаш, маълумдан номаълумга, яқиндан узокқа, соддадан қийинга қараб бориш, такрорлаш, янги мавзуларни қизиқарли, асосан, кўргазмалли баён этиш ва ҳоказога эътибор бериш кераклигини уқтиради.

Беруний фан соҳасидаги ёдгорликларни, илмий билимларга оид қолдирилган барча бойликларни қунт билан ўрганишга даъват этади. Шунингдек, ҳар бир халқнинг ўзига хос таълим усуллари, йўллари, шакллари борлигини таъкидлаш билан бирга ҳар бир халқнинг ҳам ўқитиш тизими алифбодан бошланишини кўрсатади. У барча иллатларнинг асосий сабаби илмсизликда деб билади. Илмларни эгаллашда эса шахсда интилиш ва қизиқиш, муҳитни алоҳида таъкидлайди. Билим олишда тушуниб ўрганиш, илмий тадқиқотчининг покликка риоя этишига алоҳида эътибор беради. Жамиятнинг равнақи, маърифатнинг ривожига боғлиқ деган ғояларни илгари сўради. Олимнинг инсон турмушига хос хулқ-одоб қоидалари ҳақидаги фикрлари педагогик жиҳатдан муҳим аҳамият касб этади. Инсон ҳам ички, ҳам ташқи томондан гўзал бўлсагина ҳақиқий камолотга эришиши мумкин, дейди.

Беруний инсон камолотида уч нарса муҳимлигини таъкидлайди. Бу ҳозирги давр педагогикаси ҳам эътироф қилувчи ирсият, муҳит, тарбиядир.

Маълум бир даврда олимлар инсон камолотига ирсият, муҳитнинг таъсирини инкор этиб, фақат тарбияни тан олдилар. Лекин, Беруний ўз замондошлари – буюк мутафаккирлар Форобий, ибн Синолар каби инсон камолотида ҳар учаласини ҳам муҳим деб ҳисоблайди. Яъни, у инсоннинг камолотга етишида илму маърифат, санъат ва амалиёт асосий рол ўйнаса-да, насл-насаб, ижтимоий муҳит ва ижтимоий турмуш қонуниятлари ҳам катта аҳамиятга эга эканлигини таъкидлайди.

Абу Райхон Беруний назарида инсон камолга етишининг энг муҳим омиллари илм-маърифатли бўлиш ва юксак ахлоқлилиқдир. Беруний илмий билишга оид, таълим методлари ҳақидаги қарашлари билан таълим назариясида ўзига хос мактаб яратди.

Юқоридагилардан кўришиб турибдики, Берунийнинг комил инсонни шакллантиришга оид бу фикрлари фақат ўз замонаси учун эмас, ҳозирги давр таълим-тарбия ишларини такомиллаштиришда ҳам катта аҳамиятга эга.

Зеро, унинг ўзи ҳам ҳақиқий комил инсонга хос хислатларга эга эканлигини, ҳаёти ва ижодий фаолияти, ёзган асарлари билан исботлаб, келажак авлодларга катта маънавий меърос қолдирди.

Маълумки, ибн Сино ҳам бошқа мутафаккирлар каби ўзининг таълим-тарбияга оид қарашларини ижтимоий-фалсафий қарашлари билан боғлиқ ҳолда ифодалаган, махсус рисолаларда талқин этган.

Ибн Сино болани мактабда ўқитиш ва тарбиялаш зарурлигини қайд этиб, мактабга барча кишиларнинг болалари тортилиши ва бирга ўқитилиши ва тарбияланиши лозим деб, болани уй шароитида яққа ўқитишга қарши бўлган. Болани мактабда жамоа бўлиб ўқишини фойдаси қуйидагича ифодаланган:

- агар ўқувчи бирга ўқиса у зерикмайди, фанни эгаллашга қизиқиш юзага келади, бир-бирдан қолмаслик учун ҳаракат, мусобақаланиш истаги ривожланади. Буларнинг ҳаммаси ўқишнинг яхшиланишига ёрдам беради;

- ўзаро суҳбатда ўқувчилар бир-бирига китобдан ўқиб олганлари, катталардан эшитганларини ҳикоя қиладилар;

- болалар бирга тўпланганларида бир-бирини ҳурмат қила бошлайдилар, дўстлашадилар, ўқув материалларини ўзлаштиришда бир-бирларига ёрдамлашадилар, бир-бирдан яхши одатларни қабул қиладилар.

Билим олишда болаларни мактабда ўқитиш зарурлигини қайд этар экан, таълимда қуйидаги томонлар(тамойиллар)га риоя этиш зарурлигини таъкидлайди:

- Болага билим беришда бирданига китобга банд қилиб қўймаслик;
- Таълимда енгилдан оғирга бориш орқали билим бериш;
- Олиб бориладиган машқлар болалар ёшига мос бўлиши;
- Ўқитишда жамоа бўлиб мактабда ўқитишга эътибор бериш;
- Билим беришда болаларнинг майли, қизиқиши ва қобилиятини ҳисобга олиш;
- Ўқитишни жисмоний машқлар билан қўшиб олиб бориш.

Бу талаблар ҳозирги давр таълим тамойилларига ҳам мос келиши билан қимматлидир. Юқоридаги масалаларга ўзининг «Тадбири манзил» асарида махсус бўлим бағишлайди. «Болани мактабда ўқитиш ва тарбиялаш» бўлимида таълим ва тарбия жараёнини очиб беради. Юқоридаги тамойиллар эса болаларни енгил-елпи билим олиш эмас, балки ҳар томонлама чуқур ва мустаҳкам билим олишига ёрдам беради.

Ибн Синонинг тарбиявий қарашларида оила ва оилавий тарбия масалаларига кенг ўрин берилган. Чунки, инсон аввало оилада камолотга етади.

Олим оилада ота-онанинг вазифаси ва бурчига катта эътибор беради. Оила муносабатларига тўхталар экан, айниқса ота-оналарнинг оилада меҳнатсеварлиги билан фарзандларини ҳам касб ва ҳунарга ўргатиши борасида муҳим фикрлар баён этади. Инсоннинг хулқи ва руҳига меҳнатнинг ижобий таъсирини таъкидлаш билан бир қаторда турли касб эгалари: ҳунарманд, деҳқонлар меҳнатини улуғлайди ва қиморбоз, судхўр кабиларни қоралайди. У меҳнатсиз ҳаёт кечириш инсонга ҳам жисмоний ҳам руҳий томондан салбий таъсир этишини тўғри талқин этади.

Ибн Сино ақлий, ахлоқий тарбия билан бир қаторда инсон камолотида жисмоний тарбиянинг муҳим аҳамиятини ҳам назарий, ҳам амалий жиҳатдан таҳлил этади.

Ибн Синогача инсоннинг камолга етишида жисмоний тарбиянинг таъсири ҳақида бир бутун, яхлит, таълимот ёритилмаган эди. Ибн Сино биринчи бўлиб жисмоний тарбиянинг илмий педагогик жиҳатдан бир бутун тизимини яратди. Жисмоний машқлар, тўғри овқатланиш, уйку, баданни тоза тутиш тартибига риоя этиш инсон соғлигини сақлашда муҳим омиллардан эканлигини ҳам илмий ҳам амалий жиҳатдан асослади.

Болага ҳам ҳали у туғилмасдан туриб ғамхўрлик қилиш, гўдаклик давридан бошлаб тарбияни бошлаш зарурлигини таъкидлайди. Боланинг етук инсон бўлиб шаклланишида унга ғамхўрлик, поклик, масъулиятни ҳис этиш, дўстона маносабатлар туйғусини сингдириб бориш зарур, дейди олим.

Чунки, Ибн Сино меросинининг асосий қиммат ва қудрати унинг кенг ва кучли гуманистик мазмунидир. У ўз илми, мероси билан ўрта аср Шарқининг илмий маданий қудратини бутун дунёга намоён қилди. Бутун инсоният маданиятининг ривожига улкан ҳисса қўшди. Демак, ибн Синонинг шахсий фаолияти дунёвий илмларни ўрганиш ҳақидаги таълимотлари, таълим-тарбия ҳақидаги мулоҳазалари, умуминсоний педагогик фикр тараққиётида ўзига хос ўринни эгаллайди.

Бўлғуси педагог кадрларни касбий фаолиятга ҳар томонлама тайёрлаш, уларни методологик, назарий, методик билимлар билан қуроллантиришда миллий-маънавий педагогик кадриятлар, буюк Шарқ мутафаккирларининг педагогик таълимотларига таяниб иш кўриш муҳим аҳамият касб этади.

Олий педагогик таълим ва тарбия жараёнида талабаларнинг бундай билим, кўникмаларга эга бўлишлари нафақат педагогика фанларини ўқитиш, балки ижтимоий-гуманитар, хусусий методика

фанларини ўзлаштириш жараёнида ҳам амалга оширилади. Кўзланган мақсадга эришиш учун профессор-ўқитувчилар ўқув-тарбия жараёнига пухта тайёргарлик кўрган, ўқув-услубий манбалар билан тўлиқ таъминланган, фанларни ўзаро интеграциялаш ишлари тўғри йўлга қўйилган бўлмоғи зарур.

Хулоса қилиб айтганда, олий таълим тизимида талаба – бўлғуси ўқитувчиларни қадимий ва бой меросларимиз, маънавий-маданий кадриятлар, мутафаккир-педагог-олимларимизнинг педагогик қарашлари, илм олиш йўллари ва сирлари ҳақидаги таълимотлари билан қуроллантириш ўсиб келаётган ёш авлодни ватанпарварлик, инсонпарварлик, маънавий меросга муҳаббат, садоқат, миллий ўзлик ва ғурурни англаш руҳида камол топишга ўзининг муносиб ҳиссасини қўшади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. И.А.Каримов.Юксак маънавият – енгилмас куч. Т., «Маънавият», 2008 й., 17-18-бетлар.
2. Абу Райҳон Беруний. Танл. Асарлар. I т. Т., 1968 й., 151 бет.
3. Ирисов А. Абу Али ибн Синоҳаётиваиждодиймероси, Т., «Фан», 1980, 160-бет
4. К.Хошимов,С.Нишонова. Педагогика тарихи.Т.,2005 й., 58-66-бетлар.

БОШЛАНГИЧ СИНФ ЎҚИШ ДАРСЛАРИДА ИЖОБИЙ ВА САЛБИЙ ОБРАЗЛАРНИ ТАҚҚОСЛАБ ЎРГАНИШ

Ш.Ёкубов,

Термиз Давлат университети, п.ф.н., доцент

Бадий асарда ёзувчи ўз фикри ва қарашларини образлар орқали баён қилади. Образларни таққослаб ўрганиш асар мазмунини мукаммал ўзлаштириб олиш имконини беради. Асарни ўрганишида яхши самара беради. Ўқувчиларни қомил инсонлар қилиб тарбиялашда муҳим рол ўйнайди.

Калит сўзлар: *матн, таққослаш, инсоний ҳислатлар, эзгу туйғулар, муаллиф тили, персонаж тили, ўқитиш методлари.*

В художественном произведении писатель изображает свою мысль и взгляды при помощи образов. Сравнительное изучение образов дает совершенно осваивать содержание произведения. При этом можно получить ожидаемый результат. Такой подход играет важную роль в достойном воспитании учащихся.

Ключевые слова: *текст, сопоставление, человеческие достоинства, деяния, чувства, язык автора, язык персонажа, методы преподавания.*

In the fiction the writer exposes his opinion and views through the characters. Comparing the characters leads to understand the fictions meaning thoroughly. It's considered as an effective method for studying the fiction and plays an important role to upbring students as real humans.

Key words: *text, comparison, human worth, feelings, author's language, character's language, teaching methods.*

Ўзбек ҳалқи қадим замонлардан бошлаб ўз фарзандларини яхши хулқлар соҳиби қилиб тарбиялаш, уларнинг қалбига она-Ватанга чинакам муҳаббат ва ўз ҳалқига чуқур хурмат-эътибор, меҳнат кишини улуғлаш, катталарга-хурматда бўлиш ва кичикларни эъзозлаш руҳида тарбиялашга аҳамият беради. Аждодларимиз инсонлардаги яхши хулқларни улуғлаш билан бирга фақат ўзини ўйлаш, иккиюзламачилик, ёлғончилик, тўхмат, қўполлик, ўғирлик каби инсонга хос бўлмаган иллатларни қоралайди. Буюк аллома, қомусий олим Абу Райҳон Беруний "...Ҳақиқатда яхши хулқлар...илму ҳикматни эгаллаш ва имконият борича мавжуд нопокликлардан тозаланишдир. Кимда шундай сифатлар топилса, ҳукм унинг фойдасига ва кимда булар етишмаса, ҳукмнинг зарарига бўлади"-дейди ва кишини ёмон хислатлардан тозаланишга ундайди. Биз ўқитувчилар ўқувчиларда пок ҳис-туйғуларни шакллантириш учун дарс ва дарсдан ташқари ишларда самарали иш олиб боришимиз лозим.

Болалар ёш бўлганлиги туфайли кўп нарсаларни тезда англаб ололмайдди. Айрим ўқувчилар олган билимларини тезда эсдан чиқариш хусусиятига эга. Ўқувчини фикрлашга, ўйлашга ундашимиз лозим. Ҳар бир нарсанинг ўхшаш ва фарқли томонларини ажрата олишга ўргатишимиз керак. "Муаллимлар кўпинча ўқувчилар ўйлаш қобилиятига эга эмаслар, деб таъкидлайдилар. Аслида эса, таълим бериш жараёнида фикрлаш фаолиятига махсус эътибор берилмайди, ваҳоланки, бу фаолият ўз навбатида ўйлаш қобилиятини таъминлайди". Ўқувчилар ўқиганлари юзасидан фикрлаш, таққослаш